

UNESCOS KONVENTION OM SKYDD FÖR OCH FRÄMJANDE AV MÅNGFALDEN AV KULTURYTTTRINGAR FIRAR 10 ÅR

Det är nu tio år sedan Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar antogs vid Unescos generalkonferens den 20 oktober 2005. Konventionen trädde sedan i kraft den 18 mars 2007. Den har under decenniet varit betydelsefull för att främja och skydda den kulturella mångfalden i världen, och fyller en fortsatt viktig funktion för ett fortsatt arbete som innefattar många utvecklingsområden. På Unescos [jubileumswebb](#) kan ni se representanter för konventionen tala om hur de ser på konventionens betydelse.

Bakgrund

Unesco är FN:s organisation för utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation. Unesco främjar mellanstatligt samarbete som syftar till att bidra till ökad respekt för rättvisa, rättsstatsprinciper, mänskliga rättigheter och de grundläggande friheterna. Unesco verkar även för att skydda och främja kulturell mångfald och bevara världens natur- och kulturarv. Inom kulturområdet arbetar Unesco med en mängd frågor och uppdrag. En betydelsefull del är att arbeta med normativa instrument, varav det starkaste är en konvention. Dess gemensamma regler arbetas fram tillsammans med medlemsländerna. Syftet är att många medlemsländer kan enas om och arbeta efter dessa. Har ett land skrivit under och ratificerat en konvention är landets regering ansvarig för att det som står i konventionen följs och genomförs.

På kulturområdet finns fem olika konventioner. Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar är en relativt ung konvention som är betydelsefull för utvecklingen av kultursektorn i en global kontext. Sverige ratificerade konventionen 2006 och anslöt sig därmed till konventionen. Att Sverige var bland de första 30 länderna visade ett särskilt engagemang för konventionen. I dag är konventionen ratificerad av 135 parter i världen och även Europeiska unionen är part till konventionen.

Bakom bestämmelserna ligger många års arbete. Vid konventionens antagande hade Unesco länge arbetat för att stärka medlemsländernas arbete med kulturpolitik som utvecklingsfaktor för att stödja kulturell mångfald och hållbar utveckling. Beslutet hade föregåtts av diskussioner runt om i världen om hotet mot den kulturella mångfalden och behovet av politiska beslut på mellanstatlig nivå. En del i konventionens tillkommande var Unescos världskommission för kultur och utveckling och rapporten *Our Creative Diversity* 1995. Tre år senare på Unescos mellanstatliga konferens *The Power of Culture* som ägde rum i Stockholm fortsatte diskussionerna. Det förberedande skrivarbetet för konventionstexten och förhandlingarna började sedan genom en resolution från 2003. Unescos dåvarande generaldirektör gav i uppdrag till femton oberoende experter att utforma ett förslag som följdes av förhandlingar och diskussioner med medlemsstaterna och ett antal internationella organisationer. Sydafrikanen Kader Asmal formulerade sedan ett nytt textförslag till generalkonferensen 2005. I inledningen av den [svenska översättningen av konventionen](#) beskriver Mikael Schultz, kansliråd på Kulturdepartementet, mer ingående hur konventionen blev till och de diskussioner som fördes i samband med detta.

Vad är konventionen?

Konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar är det första multilaterala juridiskt bindande internationellt avtalet på kulturpolitikens område. Konventionen främjar interkulturell dialog och respekt för kulturella rättigheter. Frågor gällande yttrandefrihet är centrala. Konventionen ger ett ramverk för att skapa nya insatser för inkluderande, rättvis och hållbar tillväxt och utveckling. Den syftar till att fungera som en internationell plattform för arbetet med hur det internationella samfundet globalt ska skydda och främja den kulturella mångfalden.

Konventionen befäster parternas rätt och skyldighet att utforma en kulturpolitik till stöd för kulturell mångfald och verka för internationellt kulturutbyte och samarbete. Den uppmuntrar införandet av kulturpolitiska åtgärder som främjar och skyddar konstnärskap och kreativitet, ger möjlighet för konstnärer och kulturarbetare att delta i nationella och internationella sammanhang där deras konstnärliga verk/uttryck erkänns och kompenseras samt även säkerställa att de konstnärliga uttrycken är tillgängliga för allmänheten. Konventionen syftar till att konstnärer, kulturarbetare och medborgare i hela världen ska ges möjlighet att skapa, producera, sprida och ta del av ett brett utbud av kulturella varor, tjänster och aktiviteter. Texten betonar också kulturella uttryck och aktiviteter som förmedlare av identitet, värden och mening.

Samtidigt poängteras behovet av stöd till utvecklingsländerna i ett mer balanserat kulturutbyte och för arbetet med att utveckla kulturpolitiska strukturer. Konventionen uttrycker en stark internationell solidaritet gentemot utvecklingsländerna och uppmuntrar till dialog och respekt mellan kulturer. Konventionen uppmanar därför till att integrera kultur i strategier för hållbar utveckling och i den nationella utvecklingspolitiken. Vidare erkänns de kulturella och kreativa näringarnas betydelse för ekonomisk och social utveckling särskilt i utvecklingsländerna. Konventionen framhåller vikten av att främja internationellt samarbete för att underlätta rörligheten för konstnärer och kulturella varor och tjänster, med särskilt fokus på utvecklingsländernas behov. Konventionens artikel 16 *Preferential treatment for developing countries* anger att kulturellt utbyte mellan utvecklingsländer och andra länder ska underlättas genom olika typer av insatser samt genom lämplig lagstiftning. Syftet är att kultursektorn i utvecklingsländerna kan ges möjlighet att utvecklas och att kulturutbytet i världen kan bli mer balanserat. Utvecklingsländer som är parter till konventionen uppmanas ge förmån till samarbeten med andra utvecklingsländer genom syd-syd samarbete.

Konventionen fastslår vidare att kulturella varor och tjänster har såväl ett kulturellt som ett ekonomiskt värde. Den bekräftar att även fast kulturella varor, tjänster och verksamheter kan ha viktiga ekonomiska värden, är de inte bara handels- eller konsumtionsvaror och bör därför inte endast betraktas som föremål för handel. Konventionens artikel 19 handlar bland annat om förhållandet till andra internationella rättsinstrument och konventionen främjar ömsesidigt stöd till andra internationella instrument. Enligt internationell rätt bekräftar den också att konventionen tas hänsyn till vid tolkning och tillämpning av andra fördrag. Relationen mellan kulturella hänsyn och handelsintressen är därför central. Erkännandet av att kulturen har både ett kulturellt och ekonomiskt värde lägger också grunden för en ömsesidig respekt mellan kulturella och handelsmässiga intressen.

Konventionen omfattar däremot inte alla olika aspekter av kulturell mångfald. Den omfattar en aspekt av kulturell mångfald så som den definieras i Unescos 2001-deklaration i artikel 8 (*cultural goods and services as distinct commodities*), 10 (*reinforcing capacities for creation and dissemination at the global level*) och 11 (*creating partnerships between the public and private sectors and civil society*). Konventionen är inte per se specifikt inriktad mot kulturella uttryck skapade av minoriteter eller ursprungsbefolkningar. Däremot bekräftar konventionen bekräftar principen om lika värde och respekt för alla kulturer och kulturella uttryck och uppmanar parterna att ”to pay due attention to the special circumstances and needs of various social groups, including persons belonging to minorities and indigenous people (Article 7.1.a). Därför är kulturella uttryck skapade av underrepresenterade grupper, minoriteter och ursprungsbefolkningar viktiga för konventionens implementering.

Konventionen är en internationell överenskommelse mellan stater men reglerar på intet sätt kulturlivets konstnärliga val. Däremot påverkar konventionen indirekt kulturlivet genom att kulturpolitiken ska skapa förutsättningar att skydda och främja den kulturella mångfalden.

Konventionens implementering

Antalet länder som ansluter sig till konventionen ökar fortlöpande. Konventionens parter har åtagit sig att samla information om vilka insatser som görs för att främja och skydda en mångfald av kulturyttringar. Syftet med *global monitoring* att med samlad kunskap och goda exempel på hur konventionen implementeras kunna utforma och förbättra relevanta policies och strategier. En viktig del i detta arbete är den [periodiska rapporteringen](#). [Exempel på insatser](#) som parterna har genomfört i linje med konventionens målsättningar finns även på Unescos webbplats. Parterna ska regelbundet rapportera till Unesco om hur de arbetar med implementeringen av konventionens artiklar. De länder som undertecknat konventionen rapporterar var fjärde år till Unesco om vilka kulturpolitiska insatser, aktiviteter och initiativ som tagits för att främja och skydda kulturell mångfald på nationell och internationell nivå. Det kan exempelvis handla om produktion, distribution och tillgång till kultur särskilt i utvecklingsländer, stödformer, insatser för ökat internationellt utbyte och samarbete som stödjer konstnärers och kulturarbetares mobilitet samt insatser som involverar civilsamhället i kulturpolitiska processer. Rapporteringen ger en ökad kunskaps- och informationsspridning och möjlighet att skapa en global översikt av den utveckling som sker på kulturområdet i världen. Den bidrar till en ökad konkret inverkan i de länder som är parter till konventionen.

Vid sidan av parternas periodiska rapportering görs även [analyser av globala](#) trender i den kreativa ekonomin samt om hur utvecklingen av implementeringen av 1980-års [Recommendation on the Status of the Artist](#) fortskrider. Gällande *The Recommendation on the Status of the Artist* är syftet att stärka policies och insatser för att förbättra konstnärers professionella, sociala och ekonomiska status och skapa förutsättningar för konstnärer att kunna verka. Frågor som utbildning, socialförsäkrings- och skattesystem, arbetsmarknads- politik samt möjlighet att organisera sig fackligt är centrala delar. Flera av de frågor som rekommendationen innehåller reflekteras även i Konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar. De två uppmanar Unescos medlemsstater att införa regler som säkerställer att konstnärer får ersättning för sitt konstnärliga arbete, att skapa förutsättningar för en ökad internationell mobilitet för konstnärer (inte minst för konstnärer från utvecklingsländer som behöver resa till andra delar av världen), att konstnärer måste få

tillgång till socialförsäkringssystem samt att erkänna yttrandefriheten som en grundläggande förutsättning för all konstnärlig verksamhet, och vidta åtgärder för att se till att konstnärer ges skydd enligt internationell och nationell lagstiftning om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna för att främja mångfalden av kulturyttringar.

Unesco genomför även olika typer av [kapacitetsuppbyggande insatser](#) i olika delar av världen, främst i Afrika, för att främja och stärka konventionens implementering. Sida gav 2014 ett omfattande bidrag till Unesco för att bland annat stärka och utveckla detta viktiga arbete. För de kapacitetsbyggande insatserna finns även de tre globala prioriteringarna jämställdhet ([Gender Equality](#)), barn och unga ([Youth](#)) och samt globala partnerskapsallianser ([Global Alliance](#)) formulerade. Rapporten [Strengthening the Governance of Culture to Unlock Development Opportunities](#) ger exempel på Unescos arbete med kapacitetsuppbyggande insatser för en stärkt implementering av konventionen i 13 utvecklingsländer. Unesco har också utarbetat så kallade [Culture for Development Indicators \(CDIS\)](#) som är ett verktyg för att bättre kunna utvärdera kulturens roll i utvecklingsprocesserna.

International Fund for Cultural Diversity (IFCD)

En särskild fond kallad [International Fund for Cultural Diversity \(IFCD\)](#) är en del av konventionen. Fonden är ett sätt att stödja konventionens målsättningar i praktiken. Kulturorganisationer, främst från utvecklingsländer, kan söka stöd från fonden för att genomföra mer omfattande projekt inom kulturområdet. Många intressanta projekt har kommit till runt om i världen med finansiering genom fonden. För att fonden ska utvecklas ytterligare och kunna finansiera än fler projekt uppmuntras konventionens parter och andra aktörer (även företag och privatpersoner) att lämna stöd till fonden.

[Läs mer om projekt som fått stöd genom IFCD](#)

Hur fungerar konventionsarbetet i praktiken?

Konventionen har ett antal organ för sin funktion. Partskonferensen är det högsta beslutande organet i vilket Kulturdepartementet representerar Sverige. I juni 2011 valdes Sverige i regeringskommittén för skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar. Kulturrådet representerar Sverige i regeringskommittén för konventionen under perioden 2011–2015 och deltar i årliga möten där konventionens tillämpning och utveckling diskuteras. I regeringskommitténs arbete ingår bland annat att främja konventionens mål samt att uppmuntra och övervaka implementeringen, ta fram operationella riktlinjer för konventionens implementering, tillgodose partskonferensen med rapporter och besluta om vilka projekt som ska finansieras av International Fund for Cultural Diversity. Regeringskommittén förbereder även besluten till partskonferensen.

Unescos sekretariat för konventionen har en central roll och förbereder parts- och regeringskommittémötena, samt utvecklar konventionsarbetet genom att sprida goda exempel, bygga nätverk mellan experter, utföra studier och utredningar samt analysera och publicera relevant statistik och rapporter om utvecklingen på området.

Alla länder som är parter till konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar utser en aktör som nationell kontaktpunkt. I Sverige har Kulturrådet detta uppdrag som bland annat innefattar att sprida information och kunskap om konventionen i Sverige och arbeta för att konventionens roll ska stärkas.

Hur kan vi i Sverige bli bättre på att tillämpa konventionen?

Alla parter som har anslutit till konventionen har en skyldighet att implementera och arbeta efter konventionens målsättningar. Arbetet med att tillämpa konventionen genomförs av många aktörer tillsammans – på såväl nationell, regional och lokal nivå – inom offentlig verksamhet, kultursektorn, det civila samhället och den privata sektorn. Samtliga aktörer kan på olika sätt arbeta för att stärka konventionens roll på nationell, och även internationell, nivå. Det finns i Sverige sedan länge en kulturpolitisk struktur med stöd till kulturlivet och andra insatser som främjar och skyddar mångfalden av kulturuttryck, men även många utvecklingsområden. Grundläggande för detta arbete är en medvetenhet och kunskap om konventionens innehåll. I utformningen av kulturpolitiska insatser på alla nivåer och i formulerandet av strategidokument kan konventionen inta en stärkt roll. Det hänvisas i dag ofta till exempelvis Barnkonventionen och det finns utvecklingspotential i att konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar i ökad omfattning finns med i nya strategidokument på olika nivåer som tas fram i Sverige.

På Unescos webbplats finns exempel på vad olika typer av aktörer – konventionens parter (*Parties*), civilsamhället (*Civil Society*) konstnärer och kulturaktörer (*Artists and Entrepreneurs*), politiker (*Parliamentarians and the Convention*) och aktörer i den privata sektorn (*Private Sector*) – konkret kan göra för att arbeta med konventionens tillämpning.

För att underlätta implementeringen av konventionen har också [operationella riktlinjer](#) formulerats om konventionens olika artiklar. De ger en hjälp och en tydligare ingång till hur konventionen kan användas i praktiken av olika typer av aktörer. Guidelines finns exempelvis för artiklarna 7, 8, 17 *Measures to promote and protect cultural expressions* och artikel 13 *Integration of culture in sustainable development*. Läs gärna dessa för att få tips på vad er organisation kan göra för att uppnå konventionens målsättningar.

LÄS MER

[Om konventionen i korthet](#)

[Hela konventionstexten på svenska](#)

[Basic texts of the Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions](#)

[FAQ om konventionen](#)

[Unescos webbplats om konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar](#)

[Kulturrådets webbplats om konventionen om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar](#)